

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.004.01 у Національному університеті
біоресурсів і природокористування України

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, професора
Пугачова Миколи Івановича
на дисертаційну роботу **Світового Олександра Михайловича** на тему
«Організаційно-економічні засади формування доданої вартості у
зернопродуктовому підкомплексі АПК»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження

Реалізація стратегічних цілей державної політики щодо входження України в європейський і світовий економіко-правовий простір, створення передумов для підвищення рівня життя громадян та ефективності української економіки потребують дослідження проблем збільшення доданої вартості. У розвинутих країнах світу сільське господарство є одним із найбільш підтримуваних секторів національної економіки, основна роль якого полягає у задоволенні базових потреб населення в харчових продуктах. З огляду на природно-ресурсні, соціально-економічні та національно-культурні передумови в Україні агропродовольчий сектор спроможний забезпечувати не лише продовольчу безпеку і значні валютні та інвестиційні надходження для розширеного відтворення національної економіки, але й створює умови інтеграції у світове господарство на правах рівноправного та стратегічно важливого партнера.

Наразі вітчизняний агропродовольчий сектор та його основа – зернопродуктовий підкомплекс мають сировинну спрямованість. Як наслідок, зменшуються прибутки сільськогосподарських підприємств та доходи сільських жителів, втрачаються валютні надходження від експорту та збільшується імпорт харчових продуктів. Для України є важливими питання формування сучасної

агропродовольчої політики, щоб стимулювати позитивні структурні зміни в національному виробництві та підвищення доданої вартості, а сама ця проблема ще залишається не достатньо дослідженою. Потреба у теоретичних розробках і практичних рекомендаціях, аналізі та оцінці досвіду забезпечення підвищення доданої вартості в зернопродуктовому підкомплексі робить досить актуальною тему дисертації О.М. Світового, а проведення такого дослідження своєчасним. Дисертаційна робота є актуальною та має теоретичне і практичне значення.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та результатів дисертації

Основні результати досліджень автора достатньою мірою обґрунтовані, їх наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони отримані в результаті аналітичної роботи, вивчення значної кількості праць провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників (список літературних джерел налічує 335 найменувань), використанні сучасних методів наукових досліджень, достатньої апробації результатів дослідження та їх впровадження. Методологічною й теоретичною основою дослідження є наукові положення економічної теорії, теорій сталого розвитку, розвитку систем і прогнозування, праці вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Автором дисертації логічно визначені мета та завдання дослідження, обґрунтовано теоретичні, методологічні та методичні підходи щодо їх виконання, розроблено відповідні пропозиції, які в комплексі вирішують важливу наукову проблему. Особливо варто відзначити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними. Результати дослідження отримані автором особисто. Дисертація О.М. Світового є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному теоретичному та прикладному рівні. Робота логічно побудована та вдало структурована. Зміст роботи та багатогранність висвітленої проблеми свідчать про різносторонню, і водночас комплексну наукову компетентність її автора.

Дисертаційна робота побудована на великому масиві статистичної інформації. Викладене засвідчує обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі.

Оцінка повноти викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях

Наукові положення дисертаційної роботи викладені в обсязі, достатньому для повного і глибокого ознайомлення з ними. Більшість положень аргументовані та ілюстровані достатньою кількістю прикладних розрахунків. Основні положення, узагальнення та висновки дослідження викладені в 72 наукових публікаціях, у тому числі: одноосібній монографії, 5 публікаціях у колективній монографії, 27 статтях (у тому числі 2 – у виданнях, включених до наукометричної бази даних Web of Science, 24 – у фахових наукових виданнях, у тому числі включених до міжнародних наукометричних баз даних, статті в іншому науковому виданні України), 39 працях апробаційного характеру.

Зміст і якість опублікованих праць у наукових фахових виданнях та їх кількість повною мірою розкривають результати дисертаційного дослідження, відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Особистий внесок здобувача у колективних працях відображено у переліку публікацій, які наведено в дисертації та авторефераті. Основні наукові розробки, ідеї щодо використання представлених у роботі теоретико-концептуальних положень, методичних засад, прикладного інструментарію, а також загальні наукові положення і практичні результати доповідалися докторантом на конференціях різного рівня.

Автореферат оформлений відповідно до нормативних вимог, відображає всі основні положення дисертації, розкриває наукову новизну та результати дослідження.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

У дисертаційному дослідженні О.М. Світового сформульовано та обґрунтовано ряд положень, висновків, пропозицій, які відзначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. Наукові положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок дисертанта у розвиток економічної науки. Найбільш вагомими результатами, які мають наукову новизну та практичну цінність, одержані особисто дисертантом є наступні:

теоретично обґрунтовано та запропоновано підходи щодо моделювання оптимальної величини доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі, де є орієнтація на максимальний прибуток в ланцюгу виробництво-переробка та враховується вплив основних факторів на додану вартість і оптимізує реалізацію продукції підкомплексу з високою доданою вартістю як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках (с. 281-302);

запропоновано основні напрями щодо державного регулювання доданою вартістю у зернопродуктовому підкомплексі України, які сприятимуть розвитку підкомплексу, посиленню вертикальної та горизонтальної інтеграції, розвитку кооперації та створення кластерів, розбудові виробничої інфраструктури, у т. ч. елеваторів та зерноскладів, а також, збільшенню експорту зернопродуктів із високою доданою вартістю (с. 241-261);

удосконалено наукові підходи щодо формування оплати праці через застосування внутрішньогосподарського розрахунку та встановлення оптимальних пропорцій у видах і формах виплат за роботу, що сприятиме підвищенню мотивації працівників підприємств зернопродуктового підкомплексу (с. 263-272);

обґрунтовано теоретичні підходи до організації функціонування зернопродуктових кластерів, де передбачено створення координаційної ради, яка б на загальнодержавному рівні могла вирішувати необхідні питання ефективності діяльності усіх учасників (с. 218-228);

запропоновано систему показників для аналізу доданої вартості, зокрема,

частка доходів власників орендованих земельних угідь і частка доходів власників орендованого майна у доданій вартості, а також аналізу ефективності ресурсовикористання, зокрема фондоємність доданої вартості, що дозволить глибше проаналізувати вплив доданої вартості та її елементів на результативність виробництва (с. 117);

обґрунтовано методичні підходи до визначення впливу на формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі ефекту масштабу, зокрема при створенні підприємств та кооперативних об'єднань із оптимальною кількістю сільськогосподарських угідь з точки зору ефективного використання ресурсів та розвитку сільських територій (с. 158-159).

Заслужують на увагу обґрунтовані автором основні стратегічні напрями та пропозиції щодо максимізації доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі (с. 302-314). Зроблені при цьому висновки є вірними.

Наведені результати дослідження, виконані особисто здобувачем, можна віднести до таких, що мають ознаки наукової новизни. Сформульовані в дисертації висновки, пропозиції і рекомендації є достатньо обґрунтованими, мають високу ступінь достовірності. Деякі з цих положень мають науково-практичне значення.

Значущість результатів, висновків і рекомендацій для науки та практики

Впровадження розроблених концептуальних, методологічних і організаційних основ та напрямів підвищення доданої вартості в зернопродуктовому підкомплексі зростанню ефективності вітчизняного агропродовольчого сектора економіки, продовольчої безпеки та конкурентоспроможності української продукції на світових ринках в умовах подальшої міжнародної інтеграції країни.

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва в межах теми «Теоретико-методологічні та прикладні засади соціально-економічного

розвитку аграрної сфери економіки України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U003210) та Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Наукові засади ефективного господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації 0116U001708).

Результати дослідження використані: Департаментом агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації (довідка від 05 лютого 2021 р. № 02/09-01.2-16/1152); управлінням агропромислового розвитку Уманської районної державної адміністрації (довідка від 12 червня 2019 р. № 162); Ладизинською сільською радою Уманського району Черкаської області (довідка від 31 грудня 2020 р. № 901/02-25).

Науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Уманського національного університету садівництва при викладанні навчальних дисциплін «Державне управління», «Аграрний менеджмент», «Організація праці та соціально-трудові відносини», «Управління проєктами», «Планування розвитку територій», «Планування діяльності підприємства» (довідка від 05.02.2021 р. № 01-10/113).

Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату

Дисертаційна робота Світового О.М. є науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Відображає підготовлені для прилюдного захисту наукові положення, результати досліджень здобувача, а також дані про їх впровадження.

Дисертаційна робота написана діловою українською мовою. Матеріал викладено в логічній послідовності, робота характеризується цілісністю. Зміст автореферату й основних положень дисертаційної роботи ідентичні. Автореферат за оформленням відповідає встановленим вимогам.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертація вирішує багатоаспектну та складну науково-практичну задачу, але, незважаючи на високий рівень її підготовки, слід вказати на окремі

дискусійні положення та зробити зауваження, що можуть бути розглянуті під час захисту.

1. Погоджуючись з позицією автора що необхідності покращення роботи аграрних бірж як елемента збуту продукції у зернопродуктовому підкомплексі (с. 196), відзначаємо, що поза увагою залишився прийнятий Верховною Радою Закон України «Про товарні біржі» (нова редакція, відбудеться 1 липня 2021 року) від 19 червня 2020 року № 738-IX. Адже з 1 липня 2021 року суттєво зміняться умови функціонування цих інституцій та їх вплив на зернопродуктовий ринок країни.

2. Аналізуючи особливості кооперації у зернопродуктовому підкомплексі (с. 212-213) автор посилається на Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21 липня 2020 року № 819-IX та використовує його положення. Проте доречним було розглянути негативний вплив цього законодавчого акту на розвиток зернопродуктового підкомплексу. Адже на нашу думку, цей Закон гальмуватиме розвиток кооперації в Україні.

3. У розділі 2 автор занадто уваги приділив категоріям, які не є предметом широкої наукової дискусії, як то «методологія та принципи наукового пізнання» (с. 93-96), «метод» (с. 97-100, 107-109) тощо. Вважаємо, що в економічному дослідженні це не є актуальним.

4. Досліджуючи методологічні аспекти розрахунку та сутність податку на додану вартість (с. 127-134), автор не здійснив аналізу негативного впливу Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки ПДВ з операцій з постачання окремих видів сільгосппродукції» № 1115 від 17 грудня 2020 року на розвиток зернопродуктового підкомплексу.

5. Значна увага в дисертації приділена проблемі диспаритету цін (стор. 38, 53, 61 та ін.). Вважаємо, що варто підтримати позицію західних економістів щодо безпідставності дебатів відносно диспаритету цін і некоректності постановки самого питання.

6. Абсолютно вірним є авторський висновок що, «для збільшення експорту сільськогосподарської продукції та зростання доданої вартості

вітчизняним експортерам необхідно шукати нові ринки збуту» (с. 203). Проте не вказано, яким чином необхідно шукати ці нові ринки збуту.

7. Характеризуючи категорію «продовольча безпека» автор безапеляційно приймає окремі точки зору передніх дослідників, які є дискусійними (с. 241). Більш вірним є орієнтуватися на позиції міжнародних організацій, які опікуються продовольчою безпекою, зокрема ФАО.

8. Абсолютно вірним є авторський підхід щодо необхідності залучати більше інвестицій у сільське господарство і переробку зерна (розділ 3.4). Проте авторська теза що, «залучення іноземних інвестицій у сільське господарство, у тому числі і у зерновиробництво, повинно бути одним із основних завдань економічної політики держави» (с. 202) є дискусійною з позиції економічної безпеки держави.

9. У цілому позитивно оцінюючи викладені автором у розділі 1.3 результати досліджень, відзначимо, що на нашу думку, з позиції економічної теорії у цьому розділі розглядаються фактори, які впливають на ціну робочої сили, а не вартості робочої сили. Фактори, які впливають на вартість робочої сили, є поза темою даного дослідження.

10. На нашу думку, дисертація суттєво виграла, якщо б при дослідженні впливу окремих чинників на формування доданої вартості в зернопродуктовому підкомплексі були не тільки проаналізовані можливі наслідки від скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення в Україні, що на даний час є вкрай актуальним, але й проведено модулювання за деякими сценаріями.

11. Робота як і більшість наукових досліджень не позбавлена стилістичних помилок, вживаються неекономічні категорії, наприклад «Молода українська економіка з кожним роком додає у своєму розвитку» (с. 147) та ін.

Проте зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки роботи, а лише можуть слугувати предметом наукової дискусії під час захисту представленої дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Світового О.М. «Організаційно-економічні засади формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК» є одноосібною, завершеною науковою працею, що є результатом власних розробок автора, виконаних на актуальну тему. Вона містить обґрунтування теоретичних, методологічних засад та розробку практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку та управління механізмом економічної безпеки аграрного сектора України. Тема роботи є актуальною і відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Актуальність і новизна одержаних наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків в сукупності становлять необхідні підстави для висновку про те, що дисертаційна робота на тему «Організаційно-економічні засади формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК» відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, із змінами, та інших нормативних актів МОН України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, а її автор Світовий Олександр Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

заступник директора з наукової роботи
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»,
доктор економічних наук, професор,
академік НААН, заслужений діяч
науки і техніки України

М. І. Пугачов